

Overleg Kunst(historische) Bibliotheken Nederland

Verslag van de online studiemiddag op 1 april 2021 – Wilma Knol

Diversiteit en inclusie in terminologie van kunstinstituten en hun bibliotheken

Tot voor kort was de Westerse blik op (kunst)geschiedenis de standaard, maar over de hele wereld groeit het besef dat er meerdere perspectieven mogelijk en nodig zijn. Hoe kunnen kunsthistorische bibliotheken bijdragen aan een andere blik op hun collecties? Dit actuele onderwerp was voor het OKBN aanleiding een studiemiddag te organiseren en verschillende experts uit te nodigen hun kennis met leden en andere geïnteresseerden te delen.

Vanwege de voortdurende restricties als gevolg van de Corona pandemie vond ook deze studiemiddag online plaats, met ca 80 aanmeldingen. Jantiene van Elk was naast organisator van deze middag ook gespreksleider van de online bijeenkomst. Anna Rademakers was redacteur van de vragen in de chat. Vragen van aanwezigen zijn zoveel mogelijk in de lopende tekst verwerkt.

Priya Swamy (conservator Globalisering en Zuid Azië, [Nationaal Museum van Wereldculturen](#)) beet de spits af over de bewuste keuze voor een ander perspectief bij het samenstellen van de semipermanente opstelling [Kruispunt Rotterdam](#) in het [Wereldmuseum Rotterdam](#) (een van de vier musea die tot het Nationaal Museum van Wereldculturen behoren).

Priya vertelt dat de publicatie *Words Matter* (1) actief gebruikt wordt bij het maken van teksten.

Priya noemt in haar presentatie als voorbeeld de veranderde term voor *slave*: ***enslaved***.

Sinds 2019 wil het museum vanuit de volgende vragen aandacht schenken aan de collecties en verbinding zoeken met bewoners van nu: Why do we have collections? What stories do they tell us today? How can collections be developed in the future?

De collectie van het Wereldmuseum Rotterdam is een gemeentelijke collectie, bijeengebracht door Rotterdamse kooplieden en handelaren in de 19^e eeuw en daarna. Werd met de verzamelingen van handelaren de koloniale superioriteit getoond, in het hier en nu is de collectie een vehikel voor culturele dynamiek en uitwisseling van de vele verschillende bevolkingsgroepen die Rotterdam rijk is. De tentoonstelling *Kruispunt Rotterdam* brengt de wereld van de Asmat, het traditionele Batik textiel van Indonesië, de lifestyle van de Sapeurs uit Congo en de Turkse Karagoz poppenshow in verbinding met kunstenaars van nu en laat daarmee zien dat culturen en identiteiten in beweging zijn door onderlinge uitwisseling.

In het toekomstbestendig maken van het tentoonstellingen is de beweging te zien van het puur beschrijven van objecten naar het vertellen van verhalen en het laten zien van nieuwe perspectieven. De tentoonstellingsmakers worden hierbij geconfronteerd met de volgende uitdagingen en spanningen in het beschrijven van begeleidende teksten: tussen *thematisch en specifiek*, tussen *historisch begrip en hedendaagse relevantie*, tussen *beschrijvend en kritisch*. Priya (2) noemt in dit verband de expositie van werk van Sarojini Lewis over de reis van de Sopropa (Bitter Melon) van India naar Suriname en vandaar naar Nederland, met als titel ***Bitter geheugen***, en de foto-installatie van Kevin Osepa in de tentoonstelling [Identities: Contemporary Caribbean perspectives](#) (Wereldmuseum, 2020).

Naar aanleiding van de vraag hoe wij het begrip ***intelligible*** in haar presentatie moeten duiden, expliceert Priya dat het hier gaat om het ontkennen of niet gebruiken van de informatie die de maker zelf geeft.

Tot slot, eveneens naar aanleiding van een vraag: de publicatie ***Words Matter*** zorgt er voor dat er een opening is om over woorden en woordkeus na te denken.

Overleg Kunst(historische) Bibliotheken Nederland

Na een korte pauze geeft Jantiene het woord aan Bas Nederveen, Informatiespecialist van het Rijksmuseum. Het Rijksmuseum startte in 2015 met het aanpassen van terminologie in de collectieregistratie en publieksteksten. Bas maakt deel uit van de terminologieproject, een werkgroep waar medewerkers van meerdere afdelingen van het Rijksmuseum deel van uit maken. Het terminologieproject is van start gegaan in 2015 nadat bij het Rijksmuseum al geruime tijd van buiten meldingen waren binnen gekomen met waarnemingen over beschrijvingen van objecten, bijvoorbeeld *Dirk Hartog "ontdekte" Australië* werd n.a.v. een melding veranderd in *Dirk Hartog stuitte per ongeluk op de west kust* en bij een portret van een kolonist is het bijv. naamwoord *succesvolle* geschrapt. Het Rijksmuseum heeft een speciale pagina over het onderwerp [terminologie](#). De meldingen van buiten, maar ook door internationalisering is er bewustwording ontstaan om woorden, gekozen van Eurocentrisch perspectief, te bekijken en te veranderen. De volgende aanpak is gekozen om de terminologie te veranderen:

1. term kiezen;
2. onderzoeksfase: literatuur, specialisten, volken en groepen raadplegen;
3. alternatieven vaststellen;
4. nieuwe beschrijvingen maken in samenspraak met de conservatoren;
5. wijzigingen doorvoeren in het collectiemanagement systeem;
6. vastleggen van het proces in instructieblad

het doel van de wijziging is:

- kwetsende, vernederende en verouderde terminologie wijzigen;
- van een Eurocentrisch – Westers- standpunt – naar een algemenere inclusiever standpunt;
- afgebeelde mensen hun naam teruggegeven, van anoniem naar een persoon. Kan een naam niet teruggegeven worden, dan wordt gekozen voor het endoniem. In geval er geen endoniem is, dan wordt met behulp van de geografie nauwkeurig bepaald wat de naam van het gebied is waar de persoon afkomstig is;
- het herbenoemen van stereotypen.

De werkgroep maakt gebruik van verschillende publicaties: *Waarden voor een nieuwe taal* (3), *regenboogschrijfwijzer* (4), *Taalwijzer* (5), *One World : met deze koloniale taal stoppen wij* (6) Titels worden niet overschreven met nieuwe informatie, zodat geschiedenis behouden blijft en ook op **niet voorkeurstermen** gezocht kan worden en toekomstige generaties terug kunnen lezen en kunnen zien hoe terminologie in de loop der tijden is veranderd. Deze informatie is echter alleen via de achterkant van de online systemen toegankelijk.

Bas besluit zijn presentatie met het voorbeeld van het schilderij [De onderwerping van Diepo Negoro aan luitenant-generaal baron de Cock door Nicolaas Pieneman, ca. 1830-1835](#). De Eurocentrische beschrijving rept over onderwerping i.p.v vernedering, en rept niet over het verraad jegens Diepo Negoro.

Tot besluit is er een panelgesprek tussen Sanne van Splunter (Koninklijke Bibliotheek), Johan Dekker (ArtEZ, Zwolle), Priya Swami en Bas Nederveen (Rijksmuseum).

Wat is de stand van zaken bij de verschillende instellingen en waar laten zij zich door leiden? Johan vertelt over een studentengroep bij ArtEZ: HALT (Hungry, Angry, Late & Tired). Johan heeft op basis

Overleg Kunst(historische) Bibliotheken Nederland

van o.a. Words matter een lijst van problematische trefwoorden met wijzigingsvoorstellen gemaakt. Wellicht dat HALT wil meedenken.

Bij de KB zijn veranderingen ingezet n.a.v. opmerkingen van bezoeker. Zo werd duidelijk dat het trefwoord *Surinaamse geschiedenis* niet bestond, maar wel het trefwoord *koloniale geschiedenis*. Bas verwijst naar het eerder in zijn presentatie genoemde schilderij over Diepo Negro.

Een andere vraag is hoe collega's te betrekken bij veranderingen? Bij de KB heeft Sanne een presentatie gegeven voor collega's over catalogus en metadateren. Sanne noemt het artikel *The Power of Words (7)* als bron.

Johan is van mening dat, als witte man van middelbare leeftijd, het vooral belangrijk is anderen de ruimte te geven in dit proces. De collectie van ArtEZ Zwolle weerspiegelt al onderwijs en samenleving. Hij wil echter een sensitivity reader/cultural consultant, bijvoorbeeld een afgevaardigde uit het eerder genoemde HALT, inschakelen om dit te versterken.

Bas merkt op, dat bewustwording belangrijk is, het speelt een rol bij het proces van transformatie.

Het veranderen van woorden, begrippen luistert nauw en is maatwerk. Je kunt niet een bepaald woord steeds door hetzelfde andere woord vervangen. De context moet hier leidend in zijn.

Uit het publiek wordt tenslotte ook aandacht gevraagd voor termen die content ontsluiten met betrekking tot stedelijke context versus plattelandscontext, als voorbeeld worden termen als *Folklore* en *Traditionele klederdrachten* genoemd.

Jantiene beëindigt deze succesvolle studiemiddag om 16.30 uur. Vanwege de techniek is applaus niet mogelijk, maar via de chat stromen de bedankjes binnen.

1. Modest, Wayne & Lelieveld, Robin (ed.). [Words Matter : een incomplete gids voor woordkeuze binnen de culturele sector](#). National Museum of World Cultures, 2018
2. Onderlinge uitwisseling, zie ook: [Wereldmuseum daagt uit tot open blik op de wereld](#). Persbericht Wereldmuseum 19 augustus 2020
3. Samuel, Mounir. [Waarden voor een nieuwe taal](#). Code Diversiteit & Inclusie, ca. 2020
4. [Regenboog taaltips : Handreiking voor een respectvolle en inclusieve communicatie](#). 2^e ed. – Gemeente Amsterdam, Afd. Communicatie, 2018
5. HIV-Vereniging. [Taalwijzer](#). HIV-Vereniging, ca. 2018
6. Nourhussen, Seada. [Met deze taal stoppen wij](#). One World, 3 juli 2018
7. Tai, J. The Power of Words: Cultural Humility as a Framework for Anti-Oppressive Archival Description, in "Radical Empathy in Archival Practice," eds. Elvia Arroyo-Ramirez, Jasmine Jones, Shannon O'Neill, and Holly Smith. Special issue, *Journal of Critical Library and Information Studies* 3 (2020).